

תחומי המחקר של פרופ' הרצוג מתמקדים בזירות שוליים שונות שמהן ניתן להבין את הקבוצות שבשוליים ובו בזמן גם להציע ראייה אלטרנטיבית של הסדר החברתי הדומיננטי. נקודת המוצא התיאורטית שלה היא שחברה היא תהליך מתמיד של מאבק על גבולות, על זהות ועל מהות. זהו מארג סבוך, גדוש סתירות, של מצרפי זהויות ודמיונים חליפיים של חברה ויחידות חברתיות הנשאים על ידי סוכנים חברתיים. במארג סבוך זה מתקיימים בעת ובעונה אחת תהליכים נמשכים של סימון וקיבוע גבולות חברתיים, אך גם חצייה מתמדת, מיסוס גבולות, ערוב, והגדרה מחודשת שלהם. כל אלה אינם נשארים ברמת השיח אלא מכוננים סדרים חברתיים. המשאים ומתנים מתקיימים ברשת צפופה זו של מגעי גומלין. מגעים שאינם מתקיימים בתנאי שוויון. זהו מפגש כוחני, שבו קבוצות נאבקות על הגדרת המצב שלהן, על קיבוע קטגוריות, על משמעותן ועל סדר המועדף עליהן, מאבק על עיצוב זהות וגבולות הוא ממילא מאבק על אופי החברה ומהותה, ובעיקר על שינוי יחסי הכוח ברובדיהם השונים. מחקרה מנתחים את יחסי הגומלין בין הכוחות המדירים והמוזרים, תוך נסיון תיאורטי ואמפירי לחלץ את הנסיון האנושי שנדחק לשוליים, ולהשתמש בידע החדש הנובע מהתנסויות שבשוליים לבחינה מחודשת של הסדרים חברתיים. עמדה המאפשרת לראות בקבוצות השוליים לא רק קורבנות אלא סוכנות פוטנציאליות לשינוי חברתי. מעמדה תיאורטית זו ומעומק מחקרי אמפירי ניתן להצביע על כמה תחומים עיקריים שבהם היא חלוצה, סוללת דרך ומרחיבה את ההבנה של תהליכים חברתיים בכלל ובחברה בישראל בפרט.

1. פריזמה לחקר חברה

בהקשר של ניתוח החברה בישראל גישה תיאורטית זו מאפשרת לה להציע מבט רב-פנים על תהליכים סוציו-פוליטיים ולהציג קריאה אחרת של ההסטוריה החברתית של ישראל. כסוציולוגית של הפוליטי היא שמה דגש רב במחקרה על עגון תהליכים חברתיים אלה בהקשרים הסטוריים, וביחסי כח קונטינגנטים משתנים. דיון בתפיסה תיאורטית זו ראו למשל במאמר "Sociology and Identity: Trends In the Development of *Soziologie 2 2000* Sociology in Israel" העוסק בבחינת הסוציולוגיה הישראלית בפרספקטיבה של 50 שנות מחקר; במאמר "כל שנה יכולה להיחשב כשנה הראשונה: הסדרי זמן וזהות בוויכוח על שנות החמישים" (תיאוריה וביקורת 2000) העוסק בקשר בין היסטוריוגרפיה וזהות; וכן במאמר "Redefining Political Spaces: A Gender Perspective on the Yishuv Historiography *Journal of Israeli History 21*, 2000 המציע הגדרה מחודשת של מושג הפוליטי ובעקבותיו קריאה מחודשת של ההיסטוריוגרפיה של החברה הישראלית בתקופת הישוב; וכך גם במאמר "מהו הפוליטי – מבטים פמיניסטים" (ר' תיאוריה וביקורת 34, 2009).

גיבושה של תפיסה זו הינה, בין היתר, פרי של הוראה של קורס החברה הישראלית ברמת ב"א, מ"א ודוקטורט אותו לימדה ברצף מאז שנות ה-80 ועד 2002 וגם אחרי פרישתה בקורס משותף עם מורים אחרים בשנים 2015 - 2016.

הניתוח של הבנייה החברתית המתרחשת באמצעות כינון של קטגוריות חברתיות מסיט את הניתוח של הפוליטי לזירות רחבות (ולא רק לזירה הפוליטית הפורמלית) ובין היתר לפוליטיקה של חיי היומיום. תוך כדי מחקר של זירות חברתיות שונות הרצוג פורסת במחקרה יריעה רחבה של תרומתה התיאורטית והאמפירית.

2. אתניות, תיוג וגזענות

הרצוג היתה הסוציולוגית הראשונה שערערה על הקטגוריזציה של מזרחים למול אשכנזים כקטגוריות ניתוח נתונות שרווחה בסוציולוגיה של יחסי עדות בישראל. במחקרה הסוציולוגים-הסטוריים היא טוענת שקטגוריות

זהות הן תופעות צומחות, מתפתחות ומשתנות ביחסי כוח ואי שוויון, תיוג והדרה. במחקרה מראה כיצד העדתיות מובנית על ידי השחקנים הדומיננטיים בזירה הפוליטית ומתמסדת בקטגוריית מיון, הקצאה וגיוס פוליטי. עוד בשנים טרם קום המדינה המפלגות הגדירו עצמן כאידיאולוגיות וככלליות אך הן השתמשו במוצא לגיוס פוליטי של ספרדים ויוצאי ארצות המזרח, אך בו בזמן הן שללו את הלגיטימציה של אלה להתארגנויות עצמאיות (עדתיות פוליטית דימוי מול מציאות 1986). מאמרה על מערכות בחירות שבהן הופיעו רשימות שיזמיהן היו מזרחים, כולל הפנתרים וש"ס מנתחים את התיוג, שלילת הלגיטימציה של התארגנויות אלה ואת מקומה של זהות תרבותית בהתארגנות פוליטית (ר' למשל "Ethnicity as a Product of Political Negotiation: The Case of Israel" *Ethnic and Racial Studies* 7, 1984) "האמנם עדתיות פוליטית" מגמות 28 (2-3).

תהליכי הדרה ותיוג דומים התרחשו ביחס לנשים וערבים (ר' למשל, "Penetrating the System: the Politics of Collective Identities" in Arian and Shamir *The Elections in Israel – 1992*). בעוד שהערבים ממילא נתפסו מחוץ למחנה, התיוג וההדרה פגעו ביכולת הנשים והמזרחים להתארגן במפלגות עצמאיות. קטגוריית הזהות היחידה הלגיטימית לגיוס פוליטי הייתה, ועדיין הינה, היא הדתיות, מה שמסביר את קיומן של מפלגות דתיות, ואת הצלחתה של ש"ס למול מפלגות מחאה על בסיס מוצא בלבד. סוגיית הזהויות האתניות והלאומיות של מזרחים, פלסטינים אזרחי ישראל ואתיופים, והמו"מ על משמעויות במחקר משווה של צוות מחקר גדול בראשותה של Michele Lamont מהרוורד שפורסם בשם הצוות כולו *Getting Respect: Responding to Stigma and Discrimination in the United States, Brazil, and Israel* Princeton University Press 2017 מחקר שבין היתר חושף דרכי התמודדות ומקורות של כח של המתויגים ואופני אתגור של השיח הדומיננטי.

3. נשים ומגדר

תחום מרכזי שהרצוג היתה מחלוצות המחקר, מה ומהמובילות בתחום הן בניסוחיו התיאורטיים והן במרחב הסוגיות האמפיריות. היא לא רק תרמה לעברית את המושג מגדר (gender), אלא גם את התובנה שמגדר אינה מילה נרדפת לנשים ולא תיאוריה של נשים על נשים, אלא תיאוריה של חברה. הבאת נסיון הנשים מרחיבה את ההבנה של החברה בכללה. מחקרה על תרומתם של ארגוני נשים אזרחיים, בלשון תקופת הישוב, הסתדרות נשים עבריות וויצ"ו מוסיף נדבך חסר להסטוריוגרפיה של המדינה שבדרך, ומאיר את תרומתם של ארגוני נשים לבינוי מוסדות שלא עמדו על סדר היום גם לא של החברה הסוציאליסטית - טיפות החלב, העבודה הסוציאלית, לשכות משפטיות לענייני משפחה במטרה לייצג את הנשים למול בתי הדין הרבניים, וכמובן המאבק לזכות בחירה של נשים. (ר' למשל, "ארגוני נשים בחוגים האזרחיים הפרק הנשכח בהסטוריוגרפיה של הישוב" קתדרה 70, 1994). ספרה *Gendering Politics - 1999*, University of Michigan Press הניח יסודות להבנת תהליכי הדרה של נשים לא רק מהזירה הפוליטית אלא ממרחבי חיים שונים. מחקרה מאיר את המחסומים אך גם את הפוטנציאל לשינוי בהבנת הפוליטי.

מקומן של נשים בפוליטיקה והפוליטיקה של נשים בישראל מנותח במאמרים רבים (בעברית ובאנגלית). בין היתר בספר *מיון, מיגדר פוליטיקה* שנכתב במשותף על ידי חוקרות מובילות בחקר המיגדר, והפך לספר החשוב ביותר והמרכזי בחקר נשים בישראל. המחקרים שלה עוסקים באופנים בהם המיון הבינרי – גברים/נשים -- מייצר יחסי הכללה והדרה אשר מעצבים את עולמן של נשים בפוליטיקה כמו בחברה כולה, ומראים כיצד מתכוננת בצבת ההדרה וההכלה פוליטיקה של נשים גם בזירה הפרלמנטרית, בארגונים שונים חוץ פרלמנטרים כמו גם בפוליטיקה של חיי יומיום. המבט מעולם ההתנסויות של הנשים מאפשר לבחון תופעות שבשיח הדומיננטי התעלמו מהן (ר' למשל,

"Women in Israeli Society. (2004)"; "Military-Family Relations in Israel as Genderizing Social Mechanism." *Armed Forces & Society*. (2004) "Homefront and Battel front" (1998)

"בין כבר הדשא ושביל החצץ – נשים, פוליטיקה והחברה האזרחית" *תרבות דמוקרטית* (2006) מרחיב את הדיון לפוליטיקה האזרחית. והמאמר "Re/visioning the Women's Movement in Israel" *Citizenship Studies* 12, 2008 דן בתהליכי העמותיזציה NGOization ואופן השפעתם על תנועת הנשים. בניגוד לטענה המקובלת שתהליכים אלה מחלישים את תנועת הנשים המאמר טוען שדווקא תהליכים אלה הרחיבו את תחומי הפעילות וגם האוכלוסיות שבהם הוטמעה חשיבה מגדרית.

בפרוייקט מחקר משותף של הסטוריוניות, סוציולוגיות מישראל וגרמניה שעסק בחקר נשים ניצולות מחנה הריכוז לנשים רבנסבריק הרצוג שמשה כסוציולוגית הראשית. המחקר מומן בשני סבבים על ידי GIF קרן מחקר ישראל-גרמניה, פורסם בשני ספרים ערוכים ובמאמרים, המאמרים של הרצוג (בשיתוף עם אחרות) מציעים מבט סוציולוגי לחקר השואה, תוך דגש על זהויות עדתיות ומיגדריות.

שדה מחקר נוסף במגדר עוסק בנשים הפלסטיניות אזרחיות ישראל. הוא מתבסס בעיקרו על ראיונות עומק עם 108 נשים (משכילות בעלות השכלה על-תיכונית וחברות בארגוני שלום). במאמרים השונים היא מנתחת את האופן שבו חוות נשים משכילות את שוליותן וכיצד הן מנהלות מו"מ על גבולות וזהות בזירות שונות, תוך שהן מנסות לפלס לעצמן ולבני משפחתן דרכים חדשות להבניית יחסי מיגדר, זהות נשית, מעמדית, וזהות לאומית-פלסטינית בחברה שהיא בעיקרה מגוועת וממוגדרת. התפיסה התיאורטית השזורה בעבודה זו, כמו באחרות, היא שמתוך עמדת השוליים ניתן להבין לא רק את הקבוצות המחולשות אלא להציע מבט אחר לחקר החברה הדומיננטית. בין הזירות שנחקרו נשים ערביות-פלסטיניות בארגוני שלום (מאמר שפורסם ב *Social Politics*, 1999 ושני פרקים בספרים ערוכים) נשים בתקופת הלימודים באוניברסיטה ולאחר מכן בשוק עבודה יהודי (*Social Identities*, 2004), והתנסויותיהן בערים מעורבות (התפרסם בספר *Mixed Towns, Trapped Communities*, בעריכת דן מונטרסקו ודני רבינוביץ) ומאמר על בחירות הנעשות בחיי יומיום (*International Journal of Politics, Culture, and Society*).

ניתוחים אלה מאפשרים בין היתר, לשחרר את המושג "זהות" מזיהויים כפרימורדיאליים וכן מתפיסות של לכידות, שיטתיות ו/או היררכיה בין מרכיבי הזהות. נתוח ראיונות העומק מלמד על זהות כתופעה צומחת ומשתנה, על רב-ממדיות וריבו הפנים של הזהות, כמו גם על קישורים סיטואציוניים בין המרכיבים השונים. במקום לדבר על סתירות המתקיימות בתוך זהות הרצוג מראה כיצד מתקיימות זהויות ממוקפות, שמרכיביהן משתנים (למשל, *Both 'Both an Arab and a Woman': Gendered Racialized Experiences of Female Palestinian Citizens of Israel*, *Social Identities* 10, 2004) יתרה מכך, המחקרים שלה מעידים על אופנים שונים של חציית גבולות של קולקטיב וסימונם של גבולות אשר מכונן זהויות היברידיות כמו גם מיקומי ביניים קבועים או זמניים על צירים של זהות אתנית, לאומית, מיגדרית, גזעית מעמדית וכו'. מה שמעיד על מציאות חברתית מורכבת מזו המתוארת במונחי שיח השסעים.

שני מאמרים נוספים העוסקים בחברה הפלסטינית הם פרי מחקר משותף עם תגריד יחיא-יונס סביב פוליטיקה מקומית ומיסוד בחירות מקדימות (פריימריס) בתוך חמולות כחלק מקביעת מועמדים לרשויות המקומיות. מאמר אחד שפורסם בעברית עוסק בשאלה כיצד נשים מודרות מהפוליטיקה בתהליך זה, ואילו במאמר ב – *Gender&Society* מורחב הדיון המיגדרי לגברים ודן באופנים בהם תהליכי בניית זהות לאומית ומיגדרית-גברית משתלבים במערכי כח פוליטיים כללים ופנים חמולתיים. המבנה הפטריארכלי-חמולתי עובר שינוי ומכליל גברים שוליים כדי לשמר את החמולה כיחידה פוליטית, אך בו בזמן שימור זה מתאפשר באמצעות שעתוק יחסי הכח המיגדריים.

4. מגדר, דת ומדינה

הרצוג מבקשת במחקרה לאתגר תפיסות על קטגוריות מיון כקטגוריות מהותניות. כך, הטעון התיאורי שלה הוא ששלוש הקטגוריות מגדר, דת ומדינה אינן קטגוריות כשלעצמן אלא הן הבניות דינמיות המתעצבות ביחסי הגומלין ביניהן בנסיבות משתנות. כמקרה חקר היא את יחסי הגומלין לאורך זמן בין חינוך דתי ממלכתי, פוליטיקה ומעמד הנשים. ממצאי מלמדים על הפרדוכס שמקטגוריה שקופה הפכו הנשים לשחקניות מרכזיות בקהילות הדתיות החדשות שצמחו בהתנחלויות, וכנאלה גם במאבקים הפוליטיים המרכזיים בישראל (פורסם ב *Trisection of Forces: Gender, Religion and the State: The Case of State-Run Religious Schools* in *British Journal of Sociology* 57, 2006). היא הובילה קבוצת מחקר בנושא בון ליר במשך שלוש שנים שחקרה יחסי גומלין בין הקטגוריות המתהוות ומשתנות של דת מגדר ומדינה בהקשרים שונים. הסדנא הסתיימה בכנס בינלאומי בשותף בין אוניברסיטת הרוורד ומכון ון ליר ופורסמה בספר *Gendering Religion and Politics: Untangling Modernities*, Palgrave Macmillan 2009. וקובץ מחקרים נוסף עם מבוא תיאורטי רחב של הרצוג נאגד בספר *פרדוקס ספינת תזאוס – מגדר, דת ומדינה* (2014).

5. תקשורת כשחקן בשיח על גבולות חברתיים

זירה מרכזית בה מתקיים מו"מ על גבולות קולקטיב ומשמעותו היא המדיה. בנושאים השונים שהיו מושא מחקרה היא בדיקה את האופנים בהן המדיה משתתפת בהבנייה של תבניות חשיבה. כך היא בדיקה תעמולת בחירות והאופנים בהם היא מפיצה שיחים על גבולות של זהות וטריטוריה (ר' למשל המאמר שפורסם 1987 *The Sociological Review*, את האופנים בהם ממסגרת המדיה נשים פוליטיות (ר' למשל המאמר ב *The 1998 Harvard International Journal of Press/Politics*), כמו גם האופנים בהם מוגדרים גבולות הקולקטיב דרך השיח על מדיניות כלפי הערבים-פלסטינים בישראל (ר' למשל המאמר שנכתב עם ווליאם גמסון ופורסם ב- *1999 Political Psychology*). הדיון בגזענות, בשותף עם סמדר שרון ואינה לייקין *Racism and the Politics of Signification: Israeli Public Discourse on Racism toward Palestinian Citizens* *Ethnic and Racial Studies* 31, 2008

החוקרות בוחנות בפרספקטיבה הסטורית את המאבק שהתקיים בעתונות בעברית על משמעות המושג גזענות והתופעות המוגדרות כחלק ממדיניות גזענית. (חלקו של המאמר מבוסס על חומר שנאסף במחקר שמומן על ידי הקרן הדו-לאומית ארה"ב- ישראל שנערך בשותף עם ויליאם גמסון). הטענה המרכזית היא שהגזענות כקטגוריית סימון של מדיניות מתכוננת בדיאלקטיקה שבין הכחשה ואשרור של קטגוריית הגזע כאשר ההרחבה והצמצום של הפרקטיקות המסומנות, כמו גם המשמעויות המיוחסות לגזענות קשורים בתנאים תרבותיים, חברתיים והסטוריים.

6. סוציולוגיה של דורות

בנסיון להציע מבט רחב שיאפשר הכללת התנסויות מגוונות ככל האפשר הרצוג מציעה את מושג "הדור" ככלי אנליטי.

הרצוג מרחיבה את תפיסתו של קרל מנהיים וטוענת שהמושג מאפשר לשחרר את השיח הסוציולוגי משיח השסעים (שאף הוא הבנייה חברתית) ומתפיסת עולם בינארית המנגידה בין סולידריות לפיצול וגם מהנחות סמויות על ההיררכיה המתקיימת בין הקטגוריות השונות המצויות על פני הצירים הבינאריים. היא היתה בין יוזמות ומארגנות של כנס לכבוד פרופ' ש"נ אייזנשטדט בהגיעו לגבורות. תוצר הכנס הוא ספר ששותפים לו מיטב הסוציולוגים בישראל שכותרתו: דורות מרחבים זהויות – מבטים עכשוויים על חברה ותרבות בישראל (2007). המאמר הפותח של הספר הוא מאמרה "דור לדור יביע אומר" – הדיאלקטיקה של יחסי דורות חברתיים ופוליטיים בישראל". רעיון שהיא מפתחת במאמרה "דורות מזה ומזה: הצעה למבט דורי על השיח

הסוציולוגי" (2009). כמו כן היא מנתחת את המחאה החברתית של 2011 בהצטלבות של תהליכים דוריים ומגדריים (מבט דורי ומגדרי על מחאת האוהלים).

7. סוציולוגיה של הידע ושיטות ממחקר

האפיסטמולוגיה הקונסטרוקטיביסטית המנחה את עבודתה עוסקת גם בעולם הדעת. במחקרה גם בהוראה היא דנה בדרכים לדעת ולדעת - דיון בהיבטים אפיסטמולוגיים בשאלות של ידע ומתודולוגיות למחקר, תוך דגש על התרומה של המבט המגדרי. במספר מאמרים היא בוחנת את התפתחות הידע על אודות נשים בישראל. למשל, במאמר "ידע כח ופוליטיקה פמיניסטית" (1999) המתמקד בידע שצמח עד סוף שנות ה-80 ובמאמר ההמשך

"From Gender to Genders: Feminists Read Women's Locations in Israeli Society" 2005

המתודולוגיה כחלק מהתיאוריה מנותחת במאמריה (ר' למשל, Research as Communication Act, 1995; Ways of Knowing, 1997), בדיון במשמעות מקום הראיון כחלק מיחסי הגומלין המתקיימים במהלך המחקר בין המראיין והמראיינת, וכחלק מהממצאים של המחקר (Qualitative Sociology 2005), ובמאמר תיאורטי על מהותו ותרומו של מחקר איכותני בכלל וראיונות עומק בפרט "דרכים לדעת - דמיון של התנגדות: מבט פמיניסטי על ראיון העומק בחברה מראיינת" (2014).

8. מידע לפעולה

חלק מהפעילות המחקרית של פרופ' הרצוג היתה במסגרת מכון ון ליר בירושלים שם עמדה בראש המטריה האזרחית בין השנים 2000-2010. המאפיין של פעילות זו שפניה היו לא רק לאקדמיה אלא גם לציבור הרחב, במטרה ליצור שיח בין חוקרים ממוסדות מחקר שונים לבין קהלים רחבים. פעילות זו אופיינה בקיום קבוצות מחקר שהיו שותפים לה חוקרים בכירים וסטודנטים, קיום כנסים מקומיים ובינלאומיים והרצאות לקהל הרחב. בין התוצרים האקדמיים של פעילותה ניתן לציין את יוזמתה לספר החברה הערבית - סדרה של ספרים שהופיעו אחת לשנה וכללו נתונים סטטיסטיים וניתוח של תופעות בחברה הערבית בישראל. יודעים ושותקים - מנגנוני השתקה והכחשה בחברה הישראלית; דורות מרחבים זהויות, ספר לכבוד שמואל נח אייזנשטדט בהגיעו לגבורות, ספר שלקחו בו חלק בכירי הסוציולוגים בישראל; פרדוקס ספינת תסאוס - מגדר דת ומדינה ו - Gendering Religion and Politics: Untangling Modernities. וכיום נמצא בעריכה ספר שהוא פרי עבודה של חוקרות העוסקות בפער מגדרי בפוליטיקה בישראל. בכל הפעילויות הללו הדגש הוא על יצירה קולקטיבית של ידע מדעי.

ב- 2009 הקימה פרופ' הרצוג בשיתוף פעולה עם פרופ' נעמי חזן, רונה ברייר והדס בן אליהו, ובתמיכת קרן דפנה ומכון ון ליר את מרכז שוות, מרכז לקידום נשים בזירה הציבורית. בצד קבוצות המחקר והכנסים שליוו את פעולות שוות, שהפכו למוקד פעילות של הקהילה האקדמית הפמיניסטית הן יצרו את מדד המגדר - מדד אי שוויון מגדרי בישראל, כדרך ליצירת ידע והטמעת חשיבה מגדרית בקרב גופים אוספי נתונים וקובעי מדיניות וגם כמידע שיסייע לארגונים הנאבקים לשיוויון מגדרי. הרציונל שלה כחוקרת איכותנית, להיכנס לשדה מחקר כמותני מוסבר במאמר "מגדר, מדידה ומדיניות: מדד המגדר כאסטרטגיה לשינוי חברתי", פורסם בכתב עת אינטרנטי מגדר למגדר ופמיניזם (2013). המדד בנוי על עבודה משותפת של צוות חוקרות כשאת המודל הסטטיסטי פיתחה ד"ר הגר קרצ'ר-צמרת. במסגרת פיתוח המדד הוקמה קבוצת מחקר העוסקת בעבודות שקופות, באינדיקטור חסר במדידת פערי מגדר בשוק העבודה. מחקר מבוסס על ראיונות קבוצתיים שמהם החוקרות מבקשות לגזור ממדים לבדיקה כמותנית. המחקר נתמך על ידי משרד המדע והביטוח הלאומי. "שוות" בשיתוף פעולה עם מכון נאמן בטכניון והסדנא לידע ציבורי זכו ב- 2016 במענק של 3 מיליון ₪ ממשרד המדע להקמת מרכז ידע מגדרי לאומי שהרצוג עומדת בראש צוות ההקמה.